

Світи і сад

Зоряна Живка

Пам'яті мого дідуся,
Сікачини Петра Дмитровича

"Тдн-тдн-тдн..." - стукотіли колеса. Петро притис долоню до грудей - так само стукотіло серце, "...тдн-тдн..." - і живчик у скронях.

"Тдн-тдн-туди-туди...". Хотілося задрімати, щоб хоч на трошки поринути в забуття. У вагоні нестерпно смерділо - ще тиждень тому в ньому везли скотину, тепер - людей. Корови, люди - яка різниця, все одно бидло...

- А матері твоєї книш! Дивись куди стаєш! - то крикнув дядько Нагула.

Мати... Вона лишилася сама. "Олексю, Василю, бережіть матір, ви тепер за старших..." Льоня, Васько, Миколка, Ганця... один одного менше ... і мати з ними одна ... і війна...

Вже другий день стукотять колеса: " Тдн-тдн-туди-туди... на чужину, в невідомість...".

- Петре, прокидайся! - то батько. - Ми змогли, ми віддерли ті дві гнилі дошки. Вже ніч, на першій станції тікаймо!

Петро подивився на діру в підлозі, потім на батька.

- Тату, я не пролізу... То замала діра...

Дмитро зітхнув: у цю дірку просунеться хіба він та Каленик. Але не Петро... "Ото в мене парубок! Під два метри вигнався! Дуб! Батько йому ледь до плеча. А плече, плечі - богатир росте!" Ріс... Виріс на свою голову...

- Синку, ти ще дитина, а то нелюди, вороги. Ти тікай! Це нам, старим, що вже Бог дасть, - дядько Нагула зітхнув. - Тобі ще жити тре'.

- Я спробую пролізти.

Поїзд став.

Та зупинка була закоротка, а діра таки замала... а йому допіру сімнадцять.

- Боже, допоможи нашим дістатись додому...- прошепотів дядько Нагула. Вилізти встигли тільки Дмитро і Каленик.

Петро до смерті втомився. Він упав на нари. Спати, дати тілу спочинок. Навіть голод не такий за тією втомою.

Сьогодні вони цілий день вантажили та розвантажували вагони. Шелінгбер, залізниця, робітничий табір. Добре хоч не в констаборі, як ото дядько Ригор. Спати.

Котрий місяць вони тут? Удома тоді достигали осінні яблука: стара семеренка, яку щепив дід, і джонатан, якого щепив він сам, ще хлопчаком, у школі, перед війною... Як давно те було! А вже цвітуть яблуні. Він сам бачив сьогодні, коли їх вели вулицею:

вертаючись до табору, вони проходили повз будинок з великим яблуневим садом. Дмунув вітерець – і їх обсіпало дощем рожевих пелюсток...

– Петре, вставай їсти... – дядько Нагула штовхнув його в плече.

Учора вони їли варену моркву, сьогодні брукву, отже завтра моркву, по тому – знов брукву... Вчора вони розвантажували хліб, пшеницю, рідну, українську. Так добре було вкрати і з'їсти жменю зерна. А тиждень тому він вкрав маленьку консерву. В нього довгий лейбик, бо ж і сам він довгий, і кишені великі, а підкладка дірява. Так ловко сховав ту консерву, навіть варта не знайшла. А свої взяли й одібрали, дядько Панас та Микола. Якби ще чужі, а то ж свої, з сусіднього кутка члов'яги...

Петро здригнувся і сплюнув. Він стояв надворі біля бараку. Ніч зорями обсіпала небо. "Вони, як ті зерна пшениці. І як яблуневі пелюстки. Зорі. Коли повернуся додому, посаджу великий яблуневий сад, великий-великий".

Вчора в них було свято – останній день місяця, тобто день зарплатні й вихідний. Їм платили цілих сімдесят окупаційних марок, тут це було лише сім марок. Дивно мати гроші й не могли їх витратити. Всі харчі по картках. Двічі вони ходили в кіно. Вихідний – так хороше ходити по місту без конвоїрів. Почуваєшся вільною людиною. Майже.

А потім Петро купив собі черевики, хай старі, але цілі, бо свої, домашні шкарбани, вже розлізлися...

А раз усі гуртом купили морозива. Морозиво і цукерки – єдине, що можна купити без карток. Отож вони взяли й купили ціле відро морозива. Рожевого полуничного морозива. Сиділи гуртом навколо відра і досхочу їли морозиво.

А раз він покуштував яблуко, справжнє червонобоке яблуко. То було минулого місяця, у вихідний. Він вертався тією дорогою, повз будинок з великим садом. Біля хвіртки стояла дівчинка років десяти і їла яблуко. В руках у неї було ще одне. Петро завжди повільно проходив повз цей садок: дивився як він цвіте, як зав'язуються яблучка, маленькі, зелененькі, як вони ростуть і наливаються. Ось уже й достигли. Дівчинка йому всміхнулась і кинула яблуко. Він спіймав його, також усміхнувся:

– Danke shon.

– Marta! – погукала жінка біля веранди й дівчинка побігла, а він пішов далі.

Було ще одне свято. Той наглядач зник назавжди.

Він не любив Петра з першого ж дня. Невідомо за що тупо неневидів, не минав нагоди вдарити. Кожного його чергування Петро боявся як смерті. Малий щуплик, проти Петра той Ральф був, немов цуценя, але знав, що в'язень беззахисний...

Три дні тому це побачив офіцер. Хороший то чоловік, хоч і німець. У нього два сини на фронті, ще живі. Офіцер вилаяв Ральфа, сказав, що попереджував його вже, і як той такий хоробрий, то завтра вирушить на фронт, аби не пропала дарма така сила та хоробрість. Петро добре те почув, він гарно розумів по-німецькому, бо до війни встигнув закінчити семирічку, та й війни вже три з гаком роки.

В Європі відкрили другий фронт, тепер вони не лише вантажили, але й лагодили

пошкоджену бомбардуванням залізницю.

Сьогодні мали розібрати цілий ешелон. Учора через бомбардування потяг зійшов з рейок, кілька вагонів перекинулося. Треба розібрати його, розвантажити те, що вціліло, розчистити колію.

Петро стояв на даху вагона, як знову налетіли американські літаки. Всі розбіглися, поховалися хто куди. Петро послизнувся і полетів донизу через дірку в покрівлі. І шубовснув у щось густе і солодке. То був чан з повидлом. Кришка кудись зникла й повидло стояло відкрите. Петро випірнув і підплив до краю чану. Спробував вилізти – де там, як у болоті. "А повидло смачне..." Десять поряд падала з неба смерть і струшували всесвіт вибухи. Петро вже наївся повидла, і змерз, почали терпнути руки. "Ото кумедія буде, як я в цьому повидлі втоплюся!..."

Нарешті настала тиша й він почав гукати на допомогу.

А ж під вечір його знайшли й витягли. Ще довго по тому пахнув повидлом лейбик.

"Тдн-тдн-тдн..." – знову стукотіли колеса, тепер вже додому.

Їх звільнили американці. Три місяці він провів у таборі для визволених. Американці непогані хлопці, гарно годували, пропонували їхати до них, до Америки. Петро вже майже наважився. А що йому, молодому, на Петра й Павла тільки-но двадцять минуло – перед ним все життя, ніби поле, і цілий світ. Чужина? Той що, він вже третій год на чужині. Працювати змалечку звик...

Але раптом наснилася мати. Вона там сама... Чи живий батько? І малих купка... Додому!

"Тдн-тдн-тдн... додому, додому..." – стукотять колеса.

Люди мерли як мухи. Від холоду, голоду, хвороб і тяжкої праці. Вони валили ліс на Кавказі.

"Тікати, тікати... І чим скоріш, бо здохну, як собака!" Дядько Нагула вже втік. Зловлять – розстріляють, а не втечеш – все одно смерть. А так поталанити може.

– Кати, кати... Свої гірші за німців, бо німці заставляли робити, то хоч їсти давали, а свої навіть їсти не дають. Хоч тої брукви...

У "своєму" таборі Петро пробув рік. Вже два тижні, як у дорозі. Вечір, ще тепло, рання осінь. Петро визирнув з яру – он видніється хата. Скоро вже буде темно.

Одарка сиділа біля вікна. "Скоріше б уже буряки були". Ото взяти цукрового буряка та зварити. А потім у той узвар грушок сушених... І добреньке й неголоден...

Ходила на базар, змінювала нову юбку на макуху, а та виявилася з дурманом, ледь не показалися всі. А Дмитро ще у війську. Вже більше року, як війна минула, а його нема. Двічі з полону тікав, дав Бог – вернувся, то й з армії вернеться. У колисці заплакала дитина.

– Спи, Івасю, спи.

То їй Бог замість Петра сина дав. Тільки Петро вже парубок був, а це – мізинчик.

Хтось постукав у вікно.

- Мамо, відчиніть!

"Що за мара!"

Знову:

- Мамо, відчиніть, то я, Петро!

Страшне, заросле, змучене лице дивиться у шибку.

"Свят, свят!" - Одарка перехрестилася.

- Мамо, відчиніть, то я, Петро!

- Йди геть, бандюго! Мого Петра німці у сорок третьому вбили! Нема чого в нас красти, крім голодних ротів!

- Мамо, повірте, це я, ваш Петро! Я не помер. Був у німців два роки, потім у нашому таборі на Кавказі. У наших було гірше ніж у німців, ледь не здох, утік, повернувся. Повірте, мамо!

Одарка розплакалася... Прокинулися діти...

Петро сидів на порозі й теж плавав, як дитина... Як це? Невже ж мати його не пізнає?

Він сидів на колоді, під старою семеренкою, затуливши долонями лице, все згадував: як давно то було, дитинство, юність, як в іншому житті.

Двері прочинилися. Одарка вийшла надвір і тихенько підійшла до нього. Поклала руку на плече...

Він впав на коліна й обійняв її.

- Мамо, це я, Петро, я живий, я повернувся...

Закукурікав півень, вітер хитнув гілку, в траву впало яблуко. Одарка провела долонею, по незнайомому, чужому обличчі:

- Синочку!.. Таки повернувся...

Петро переховувався кілька днів, потім поїхав на заробітки в Західну Україну, щоб урятувати родину від голоду. Всі діти в родині вижили. Батько, Дмитро, повернувся у 1947 році. Опанас, Ригор, Нагула також повернулися до села.

1953 року, коли законодавство щодо колгоспників трохи пом'якшало, Петро, вже жонатий, отримав для своєї родини нову ділянку землі для городу, то ж на старій посадив великий яблуневий сад, кожне дерево в якому щепив власними руками.

З тих пір минуло понад п'ять десятиліть, але сад ще й досі родить.